

1. פוסט-טראומה במלחמות החדשות ובקונפליקט המתמשך

במסגרת הקורס שעוסק בייצוגים תרבותיים של הקונפליקט המתמשך, הועלה הנושא אודות פוסט-טראומה וביטוי בייצוגים תרבותיים בתקשורת ההמונים ובמדיה בכללותה. הפרעת דחק פוסט-טראומתית הינה תוצר של אירוע טראומתי כמו מלחמה או עימות מתמשך שהחייל או הפרט נחשף אליו, ומובילה לתסמינים שליליים ומצוקות נפשיות. לצד העיסוק בחולי פוסט טראומה גברה בשנים האחרונות המודעות לפיתוח חוסן נפשי. במסגרת מאמרו של ברונר ופלוטקין- עמרמי (2020) הן מתארות כיצד המושג "חוסן נפשי" שמוגדר כעמידות נפשית וכושר הסתגלות, התהווה בשיח הציבורי בשנים האחרונות בעקבות השינויים במכלול הזכויות והחובות של האזרחים בעת מלחמה ושגרה. בעבר התפיסה הייתה יותר סוציאלית, הורחבו המוסדות שתכליתם מתן תמיכה סוציאלית ורפואית, וכך מי שנפגע או נפצע במלחמה זכאי היה לטיפול ראוי. מאוחר יותר, עת הרחבת האידיאולוגיה הנאו-ליברלית בשנות השמונים של המאה העשרים החלה להתרופף תפיסה סוציאלית זו, וגובשה תפיסה לפיה כל אזרח הוא אדם בעל חוסן נפשי שיכול להתמודד עם כל מלחמה או אסון טבע. כפועל יוצא, צומצם הסיוע הסוציאלי של המדינה שהיה ניכר מאוד בעבר, וזו זרקה את "הכדור" אל הפרט. הפופולאריות של המושג "חוסן נפשי" החלה לצבור תאוצה בעקבות אירועים קשים שפגעו לא רק באלה שחוו את האירוע על בשרם, אלא גם באלו שצפו בו מרחוק ופיתחו פוסט-טראומה. בשנים האחרונות ובפרט לאחר מלחמת לבנון השנייה, עלה הצורך של המדינה לפתח את החוסן הנפשי של אזרחיה, ומתוך כך הוקמו מרכזי "חוסן" על מנת להכין את הנפש של הפרט להיערך מול העימות הקרוב ולהסתגל לקונפליקט המתמשך.

וול (Wool, 2013) מתייחס במאמרו להבדל בין חייל שנפצע במלחמה ופציעתו ניכרת ככזו שנגרמה ממלחמה ומעימות (קטיעת רגל או יד), לבין חייל כפציעתו או מחלתו היא נפשית ואינה נראית לעיין, וכזו שלא ניתן לשייך בהכרח ללחימה. הפציעה הידועה ככזו שנגרמה ממלחמה משמרת את תדמיתו של הפצוע כחייל הרואי והופכת בעלת משמעות וערך שכן היא נראית לעין, ואילו מחלות או פציעות בנפש אינן מקבלות את אותה המשמעות והערך והרגישות החברתית. מתוך כך, חיילים שחולים במחלות נפש מעבר לטווח הזמן המלחמתי לא מקבלים את מלוא הרגישות החברתית והמשמעות הערכית. המאמר מציג את אופן מנגנון האבחון של הפרעות פוסט-טראומה בקרב חיילים משוחררים שסובלים ממחלה זו. מנגנון האבחון למעשה מסייע לחיילים להבין את מחלתם ואת חסרונותיהם ובה בעת לשמר את החזקות שלהם והתדמית הצבאית שסביר כי אבדה בדרך. האבחנה של ההפרעות הללו מאפשרת לחיילים המשוחררים הפגועים לשמור על שייכות צבאית מסוימת, וגם להיות בעמדה בה הם יכולים לדבר על הסבל שלהם, להכיר בו ולהעריך אותו.

מחקר אחר של (Hautzinger & Scandlyn, 2017) חיזק את הטענה של וול (2013) שטען כי פצעי מלחמה בלתי נראים מהווים אתגר חברתי עבור הפצועים. החוקרים לקחו את המקרה בו האשימו חיילים בסדרת רציחות בפורט קרסון, וכתוצאה מכך הם סבלו מפוסט טראומה ומחלות בלתי נראות לכאורה. אירועים אלו היוו נקודת מוצא עבור החוקרים לטעון כי מחלות פוסט טראומתיות עקב מלחמות הן לא רק מקרים רפואיים אישיים של החולה, אלא תופעות תרבותיות-חברתיות וקולקטיביות. במסגרת המחקר האיכותני הם בחנו את חוויתם של החיילים שנפגעו בפורט קרסון, ומעבר להתייחסות האישית לפוסט טראומה, הם ביקשו לעסוק במחקר גם בהיבט הסביבתי – חברים, משפחה, קהילה, צבא, שירותים בירוקרטיים וחברתיים, תקשורת וכיוצא בזה. המחקר שלהן מציג תובנה והכרה כי פציעות קרב שלא נראות לעין הן אתגר חברתי ותרבותי שדורש את ההתגייסות, ההכלה והקבלה של הקולקטיב והסביבה למען התמודדות עם מחלות אלו וריפויין.

2. ייצוג תרבותי של המלחמה העכשווית: פוסט טראומה

תקציר:

"וואלס עם באשיר"¹ הינו סרט שביים ארי פולמן ושודר לראשונה בשנת 2008. הוא סרט מונפש דוקו-דרמטי מלחמתי. עלילת הסרט היא סביב הטראומות והכאבים הנפשיים של ארי פולמן וחבריו שלחמו במלחמת לבנון השנייה שנערכה בשנת 1982. הסצנה הראשונה של הסרט נראה פולמן נפגש עם חברו משכבר הימים שעבר עימו את הלחימה בלבנון – בועז, וזה מספר לו על הסיוטים שחוזרים כל לילה על 26 כלבים כועסים שרודפים אחריו. בועז מספר לו שהסיוטים על הכלבים הם בעקבות התפקיד שניתן לו במלחמה – לירות על כלבים מחשש שנביחותיהם יעירו את התושבים הלבנונים. בועז ציין כי מפקדיו זיהו כי הוא אינו מסוגל נפשית לירות באנשים, ומתוך כך ניתן לו התפקיד לירות בכלבים. בועז שאל את ארי אם הוא זוכר משהו מהמלחמה ההיא, וארי בתגובה ציין שאינו זוכר דבר. לאחר פגישתם הוא חווה חיזיון מהטבח "סברה ושתילה", אך אינו מבין מה בדיוק קרה שם ומה הוא קשור לטבח. פולמן נפגש עם חברו הפסיכולוג ומשוחח עימו על החיזיון הפרוע מהטבח, כאשר זה מציין כי יתכן והדבר כלל

¹<https://www.youtube.com/watch?v=ynH68E1GEde>